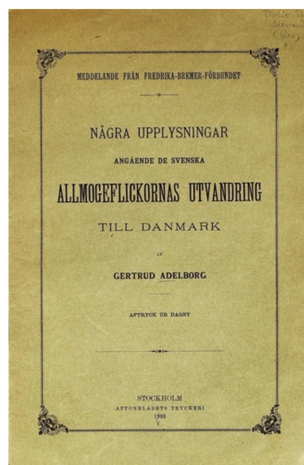

MEDDELANDE FRÅN FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

NÅGRA UPPLYSNINGAR

ANGÅENDE DE SVENSKA

ALLMOGEFLICKORNAS UTVANDRING

TILL DANMARK

AF GERTRUD ADELBORG

AFTRYCK UR DAGNY

STOCKHOLM AFTONBLADETS TRYCKERI 1893

Förord till den elektroniska utgåvan

Verket tillhör Kungl. Biblioteket och har scannats där. Det anpassades och OCR-tolkades för Projekt Runeberg i april 2017 av Bert H.

De svenska allmogeflickorna och utvandringen till Danmark.

I Dagnys 1:a och 2:a häfte för år 1890 förekommer en redogörelse för svenska allmogeflickors utvandring till Danmark, hvari påpekas såsom en väsentlig orsak till densamma de ytterst torftiga (och knappa förhållanden i hvilka allmogen lefver i södra Småland och norra Blekinge, de orter hvarifrån utvandringen mest äger rum, i följd hvaraf det är nästan omöjligt för befolkningen att åtminstone för närvarande vinna uppehälle i hemorten. Vidare framhåller artikeln det dåliga inflytande i sedligt afseende, som denna massutvandring till Danmark af svenskt tjänstefolk, med ändamål att under sommarmånaderna söka arbete i ladugårdarna eller å hvitbetsfälten, i allmänhet utöfvar på den svenska allmogeflickan, och slutligen påpekas såsom en af de största farorna de dåliga »*uautoriserede fæstekontorerne*» — kommissionskontoren i Köpenhamn, — hvarest ofta bedrifvits en formlig handel af den mest upprörande art med våra oerfarna landsmaninnor.

På uppdrag af en af Fredrika-Bremer-Förbundet tillsatt komité och med anslag delvis af Patriotiska sällskapet företog jag hösten 1889 en resa i södra Sverige och Danmark för att insamla uppgifter angående den danska utvandringen, och det var i den ofvannämnda artikeln resans resultat framlades.

Mer än tre år hafva sedan dess förflutit, och en redogörelse för de förändringar, som därunder ägt rum med afseende på denna utvandring torde ej sakna sitt intresse. Jag tillåter mig dock att förutskicka några meddelanden om huru myndigheterna i de län, hvarifrån utvandringen förnämligast försiggår, betrakta denna sak, då dessa bäst böra kunna bedöma densammas verkningar.

I konungens befallningshafvandes i *Blekinge län* senaste femårsberättelse (1886—1890) skrifves: »Samtliga dessa utflyttningar medföra för landet högst fördärfliga verkningar, i det att en väsentlig del af landets bästa arbetskraft gått förlorad och mycket penningar utdragits ur riket. Hvad särskildt beträffar utflyttningarna till Danmark och Tyskland, hafva dessa det onda med sig, att de utflyttande, hvilka sällan återvända med samlade arbetsförtjänster, tillgodogöra utlandet sina bästa arbetskrafter och återkomma merendels med en af arbete utsliten kropp eller hemsändas ofta alldeles utarmade och många af kvinnorna med flere eller färre uti utlandet förvärfvade oäkta barn, nästan alla då kommande fattigförsörjningarna till last.»

I femårsberättelsen för *Kristianstads län* (1886—1890) skrifves att »utvandrarne ofta återkomma till hemlandet i nödställd belägenhet.icke sällan hemsända af utländsk myndighet» och vidare meddelas, att under åren 1886—1890 antalet från Danmark till länet hemsända kvinnor var 118 och antalet barn 93.

I *Malmöhus' läns* (1886—1890) femårsberättelse läses, att »fortfarande gäller detsamma som konungens befallningshafvande i tidigare femårsberättelser anmärkt, nemligen att vistelsen i det främmande landet sällan befinnes hafva ländt till båtnad. De återvändande äro ofta stadda i nödställd belägenhet.» Konungens befallningshafvande hade under femårsperioden lämnat understöd åt 1,334 från Danmark hemvändande svenska undersåtare. (Man har i denna uppgift icke skiljt på män och kvinnor).

Senaste femårsberättelsen för *Kronobergs län* innehåller obetydligt i denna sak utöfver de siffror angående utvandringens minskning, hvilka återfinnas på annat ställe i denna redogörelse, men dess femårsberättelse för åren 1876—1880 innehåller bland annat, att af de 1,272 kvinnor, som under 5-årsperioden utvandrat till Danmark endast 455 återkommit och att af dessa ej mindre än 56 genast efter hemkomsten fallit fattigvården till last, samt 142 varit antingen sinnessjuka, åtföljda af oäkta barn, dömda för groft brott eller beryktade för osedlig lefnad.

Lika bedröfliga äro de uppgifter Danmark lämnat angående de svenska allmogeflickorna. Alla kvinnor, som i Danmark dömas till straffarbete (alltså för gröfre förbrytelser) öfverlämnas till straffängelset Kristianshavn invid Köpenhamn, under det de kvinnor, som dömts till kortare fängelsestraff, aftjäna detsamma i fängelserna rundt om i landsorten. Vid Kristianshavns fängelse voro under åren 1883—1892 intagna 1,112 kvinnor och af dessa voro 101 = 9,10 % svenskor. Under samma tidrymd dömdes i Danmark för barnamord och liknande förbrytelser 188 kvinnor och af dessa voro 37 =19 % svenskor.

Vidare lämnas från samma fängelse den uppgiften, att under åren 1866—1892 dömdes i Danmark 24 kvinnor att mista lifvet. Af dessa voro 7 = 29 % svenskor, alla dömda för barnamord Ingen af dessa dödsdomar gick i verkställighet..

Här må ock nämnas att under polisens i Köpenhamn tillsyn såsom misstänkta för osedlighet voro:

1889:

866

kvinnor,

däraf

122 = 14 %

svenskor.

1890:

834

»

»

89 = 10 %

»

1891:

869

»

»

92 = 10 %

»

Dessa siffror äro tillräckligt vältaliga, de torde tillfyllest visa det berättigade uti att söka stäfja en utvandring som för våra landsmaninnor medför så olycksbringande följder. ***De åtgärder, som af den af Fredrika-Bremer-Förbundet tillsatta komitén för utredande af de till Danmark utvandrande allmogeflickornas ställning och arbetsförhållanden vidtogos, åsyftade, sedan uppgifter från södra Sverige och Danmark inhemtats, hufvudsakligen att fästa uppmärksamheten på de faror, som voro förbundna med utvandringen, att varna för de omtalade fästekontoren samt att hänvisa till ett verkhgt pålitligt kommissionskontor.

Komitén lät därför våren 1890 trycka och till prästerskapet i södra Sverige utdela ett slags adresskort. Dessa kort varnade för de dåliga fästekontoren och hänvisade till det af Dansk Kvindesamfund i Köpenhamn stiftade och af myndigheterna godkända kommissonskontoret för tjänstsökande kvinnor, adress Studiestræde 1. Korten utdelades i ett betydande antal genom prästerskapet till utvandrande tjänstflickor.

Dessutom ombestyrde komitén författandet och utgifvandet af små folkskrifter, hvilka i ett antal af 12,000 exemplar utdelades dels genom prästerskapet och dels genom välvilliga skollärares försorg. Dessa småskrifter innehålla skildringar ur det verkliga lifvet och äro till framställningssättet lämpade efter allmogeflickornas uppfattningsförmåga; de hafva äfven, som det tyckes, blifvit mottagna och lästa med begärlighet och intresse.

Äfven i Danmark har med berömvärdt nit arbetats för saken. Redan under flera år hade för frågan intresserade män genom motioner sökt vinna riksdagens bifall till en lag, som skulle förhindra de *»uautoriserede»* fästekontorens verksamhet, men förgäfves. År 1891 framlades ånyo förslag i denna riktning, denna gång af danska regeringen, och blef då af riksdagen antaget. Vid frågans behandhng begagnades de af F. B. F. samlade uppgifter såsom bevisningsmaterial.

Den nya lagen bestämmer bland annat, att kommissionärsskap icke må utöfvas i sammanhang med idkande af utskänkningsrörelse, och att i större städer kommissonskontor för både män och kvinnor icke må inrymmas i samma ägendom. Lagen bestämmer vidare straff : böter eller i vissa fall fängelse för den som »fordrar eller mottager betalning utöfver taxan eller mot bättre vetande lämnar oriktiga uppgifter, eller narrar och förleder folk

att lämna sin tjänst, eller »fäster» I hufvudsak motsvarande vårt »städja. minderåriga utan målsmans samtycke» m. m.

Naturligtvis är det ännu för tidigt att kunna iakttagaverkningarna af denna lagstiftningsåtgärd, men det är att hoppas, att den skall minska farorna för de svenska tjänstflickorna i Danmark.

Verkningarna af arbetet i dess helhet hafva emellertid redan börjat visa sig, och den ena underrättelsen efter den andra har ingått, tydande på förändrade förhållanden med afseende på svenskt arbetsfolks utflyttning till grannlandet.

Då dessa underrättelser tycktes utvisa en minskning af den svenska utvandringen, var det af vikt att erfara, om utvandringen verkligen aftagit eller om densamma måhända fortsattes fastän med undvikande af de förr så illa kända kommissionskontoren; att få veta, hvilka orsakerna kunde antagas vara till denna minskning, i händelse en sådan verkligen förefunnes; och sist men ej minst att erhålla upplysning om huru det blifvit möjligt för den del af befolkningen, som förr utvandrade, att nu i hemlandet vinna sitt uppehälle.

För ernående af kännedom i ofvanstående viktiga punkter infordrades uppgifter från Danmark och södra Sverige. Så väl konungens befallningshafvande i länen, prästerskapet och de bibelkvinnor, hvilka arbetat i Danmark, som ock poliskontor och fängelser i Köpenhamn samt slutligen enskilda personer hafva välvilligt lämnat de erforderliga uppgifterna. I det följande skall jag söka sammanföra de upplysningar, som erhållits, då dessa torde lämna förklaring till den förändring till det bättre, som med afseende å utvandringen ägt rum. *** Att antalet tjänstsökande, som vändt sig till kommissionskontoren i Köpenhamn, aftagit, framgår af följande meddelande från Dansk Kvindesamfunds autoriserede fæstekontor.

»Jeg kan da derhos meddele dem, at det sidste Aar omtrent ingen svenske Piger har været her, og at det ikke blot er saa her til Kontoret, men at det er saaledes paa alle Fæstekontorerne, at Tilstrømningen er aftaget mere og mere, og det sidste Aar helt. For Landmsendene er Savnet meget stort, da de ved Mai og November altid tidligere var sikker paa at kunne faa en Del Meieri- og Roepiger af de svenske, som ved de 2 Skiftedage især kom hertil, men nu er der ingen at faa. Her fra Kontoret bliver jo nok i Aarets Løb bortfæstet en del svenske Piger, men det er saadane Piger, som tidligere har haft Tjeneste i Danmark.»

Att utvandringen äfven till den danska landsbygden minskats framgår genom följande uttalande af bibelkvinnan Margaretha Jonsson, som under flera somrar rest omkring på de danska ägendomarna, där svenskt arbetsfolk förekommit. Hon skrifver:

»Att utvandringen aftagit är nog sanning, ty sockerfabrikernapå Laaland hade af brist på svenska flickor införskrifvit ett 30-tal ryska pigor sista sommaren.»

Att äfven tyska flickor börjat arbeta i Danmark framgår af en notis i Nationaltidende, hvari nyligen meddelats, att från Ostpreussen ankommit 400 flickor för att i sommar arbeta på de danska hvitbetsfälten. Dessa flickor stå under uppsikt af en äldre gift »Økonom», som följt med från deras hemort. Det är ock att hoppas, att flickorna genom denna anordning komma under bättre skydd, än hvad förhållandet varit med de svenska arbeterskorna.

Vid de förfrågningar, som gjorts hos en del församlingar i södra Sverige, har från de flesta af dem kunnat svaras, att utvandringen aftagit. Så skrifves från en församling, att utvandringen af allmogeflickor därifrån till Danmark nästan alldeles upphört, från en annan församling, att utvandringen till Danmark betydligt aftagit o. s. v.

Att utvandringen minskats torde man sålunda kunna anse som ett faktum; detsamma visa äfven nedanstående siffror, ehuru de på samma gång vitna om, att utvandringen likväl fortgår i ganska betydlig skala.

Antalet af de »opholdsbøger» En s k. »opholdsbog» skall innehafvas af hvar och en som i Danmark söker tjänst; en stor mängd tjänstflickor uttaga dock opholdsbog först då de anlända till sin bestämmelseort på landet., som från poliskontoret i Köpenhamn utlämnats till svenska tjänstflickor under de senare åren, har nämligen varit

år

1889.....................

394

st.

»

1890.....................

307

»

»

1891......................

313

»

»

1892...................

287

»

Bevis af samma art gifva ock följande af statistiska byrån lämnade uppgifter angående utflyttningen till Danmark från Kronobergs, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Hallands och Kalmar län af ogifta kvinnor öfver 15 år under tiden 1885—1891."Utvandringen försiggår i mycket större skala, än dessa siffror angifva, ty de statistiska tabellerna upptaga endast sådana personer, som begärt utflyttningsbetyg från sin församling; flertalet reser utan att begära sådant betyg.

Landsbygden.

Städerna.

Hela området.

År

1885

707

391

1,098

»

1886

682

331

1,013

»

1887

584

359

943

»

1888

597

422

1,019

»

1889

591

332

923

»

1890

510

244

754

»

1891

483

218

701

Utvandringen fördelad å län:

	År 1885.			År 1891.		
	Landsbygden.	Städerna.	Hela området.	Landsbygden.	Städerna.	Hela området.
Kronobergs län	229	1	230	93	—	93
Kalmar »	21	2	23	17	5	22
Blekinge »	119	41	160	108	20	128

Kristianstads »	173	27	200	140	13	153
Malmöhus »	142	290	232	110	172	282
Hallands »	23	20	43	15	8	23
Summa	707	391	1,098	483	218	701

Vid betraktande af dessa siffror tyckes man på ett alldeles direkt sätt kunna spåra Fredrika-Bremer-Förbundets

inflytande, då en märkbar minskning i utvandringen visar sig år 1890 och det just var hösten 1889 som Förbundet upptog denna utvandringsfråga.

Liknande spår efter Förbundets verksamhet torde man finna däri, att minskningen i utvandringen egentligen ägt rum inom Kronobergs län, det län, hvarifrån utvandring förr mest utgått, och dit Förbundet därför förlade sin hufvudsakliga verksamhet.

Ett bevis för att utvandringen det oaktadt ännu fortgår, finner man däri, att Margaretha Jonsson i samma bref, som ofvan citerats, längre ned skrifver, att på de 68 gårdar, som hon och en annan bibelkvinna besökt under sommaren, de träffat 879 svenskor.

De som utvandra synas emellertid numera undvika kommissionskontoren i Köpenhamn och undgå därigenom en af de största faror, som dessa resor förut medförde. Så skrifver kyrkoherden i en af Smålands landsförsamlingar, sedan han först meddelat, att utvandringen af allmogeflickor från hans församling fortgår oförminskad:

»Med afseende på utvandring af tjänstepigor till Danmark hafva de förr vanliga mellanhänderna, s. k. städselmän, kommissionärer och städselkontor alldeles upphört. Pigorna göra numera aftal med sina husbönder i Danmark om tjänsten för nästkommande år, taga då med sig en och annan nybörjare, som saknar plats och bereder henne en sådan och det sodomitiska Köpenhamn sky de som pesten. Jag har icke hört, att någon inom min församling varit nog olycklig att råka ut för en sådan förförelse. Betecknande är att på en folkmängd af 3,365 personer äro under 1892 här icke födda mer än 2 oäkta barn och af dem härstammade intet från Danmark.» *** Frågar man efter de skäl, som föranledt minskning i de svenska tjänsteflickornas utvandring till Danmark, framställas de vanligen i enlighet med nedanstående af en prästman uppgifna punkter.a) Den dåliga och ofta hjärtlösa behandling de där rönt, isynnerhet då de blifvit förförda eller af någon orsak blifvit sjuka eller annars oförmögna till arbete;

b) Det myckna obehag och de trakasserier från polis, kommunalmyndigheter och fattigvården, som förorsakats genom de sjukliga och fallna tjänstflickornas återförpassande och öfverförande till fäderneslandet likt brottslingar;

c) Dessa flickors bekymmer och svårigheter att sedan här hemma få någon utkomst eller vinna sin bärgning, ty sällan ha de fått något bidrag från fadern till det eller de barn de medföra från utlandet;

d) De varningar och upplysningar som så väl genom prästerskapet och fattigföreståndarne som ock genom Fredrika Bremer Förbundet meddelats och spridts bland folket.

Ofvannämnde prästman fortfar:

Med ett ord: »utvandringen till dessa länder har förorsakat både emigranterna själfva, deras föräldrar och anhöriga, prästerskap och fattigvård etc. så mycket besvär, svårigheter och bekymmer, ja för de flesta förluster och kostnader, att jag tror att de flesta ha ledsnat vid den slafmarknaden.»

Liksom det på den tid, då utvandringen stod på sin höjdpunkt var omöjligt att säga huru många som utvandrade, lika omöjligt är det nu att bestämdt säga, i hvilken grad utvandringen minskats. Man kan blott af sammanstämmande uppgifter sluta sig till att densamma betydligt aftagit och att en väsentlig grund härtill äro de faror och svårigheter, som arbetet i det främmande landet förde med sig.

Men det är lätt att inse, att så länge från Danmark bjöds god arbetsförtjänst och godt kosthåll, om ock i förening med hårdt arbete och stora sedliga faror, under det att på samma gång i hembygden väl lämnades utsikt till arbete men klen arbetsförtjänst, så länge fortfor ock emigrationen. Någon egentlig minskning i densamma kunde ej väntas förr än arbete under goda villkor äfven erbjöds i hemlandet.

Ett sådant tillfälle till arbetsförtjänst har emellertid nu yppat sig genom de hvitbetssockerfabriker, hvilka under de senare åren den ena efter den andra uppstått i Skåne, så att därstädes nu finnas 10 sådana fabriker. Enligt erhållna uppgifter afverkade dessa fabriker under år 1892 307,812 ton betor. För skötseln af 2 hektar hvitbetor skulle under sommarmånaderna erfordras 3 kvinsdagsverken dagligen och skulle således för ofvannämnda areal

hafva fordrats ungefär 15,400 kvinnor.

Från Skåne lämnas allmänt den uppgiften, att många af dessa arbeterskor komma från södra Småland samt från Halland ochBlekinge, och approximativt har dessa för sommararbete invandrande arbeterskors antal uppgifvits till 4,000, däraf Småland skulle lämna största kontingenten.

Arbetet å hvitbetsfälten räcker i Skåne liksom i Danmark månaderna maj—november. Lönen är 1 kr. pr dag om 11 arbetstimmar. Under vår och höstmånaderna arbetas vanligen på ackord, då dagspenningen varierar mellan 1:25 och 2 kr. Arbetsgifvaren upplåter fri bostad med nödigt bränsle till rum och matlagning samt madrasser och filtar kostnadsfritt.

Såväl arbetstid som lön torde ungefär motsvara de i Danmark vanliga. En skilnad är dock, att man i Danmark numera brukar lämna arbeterskorna fri kost, men däremot något lägre lön. Man har nämligen funnit detta fördelaktigast, emedan arbeterskorna, när de själfva skulle sörja för sin mat, iakttogo en så stor sparsamhet, att de på den klena kost de bestodo sig icke orkade med det hårda arbetet.

En fråga, som helt naturligt framställer sig vid betraktandet af dessa förhållanden torde helt visst vara denna: då det arbete, som utföres på hvitbetsodlingar i Danmark icke är hårdare eller tyngre än det i Skåne, då den korta resan ju icke kan hafva någon nämnvärd ekonomisk betydelse och då löneförhållandena äro ungefär lika, hvarför skall då arbetet på det ena stället vara mer fördärfbringande än på det andra? Ligger det kanske en sanning uti det, som från ett håll i Danmark skrifvits: »det är en orimlighet och en missförstådd humanitet att vilja motarbeta svenska tjänstflickors utvandring till Danmark?»

Den som tagit del af de siffror, som här ofvan meddelats eller eljest närmare satt sig in i förhållandena frågar dock icke så. Vi erinra blott om huru det förr gick till sedan tidningarne meddelat att svenska tjänstflickor voro att förvänta till Köpenhamn med den eller den ångbåten. Man bokstafligen slogs om flickorna, och sedan föstes de i stora flockar liksom boskap genom Köpenhamns gator. Var någon af dem nog oförsiktig att begifva sig ut på egen hand, blef hon mången gång formligen öfverfallen af någon agent, som ville förtjäna på henne genom att skaffa henne plats eller på annat ännu ovärdigare sätt ockra på henne. Som de svenska bondflickorna lätt igenkännas på den rödrutiga halsduken, som sydsvenskorna allmänt begagna, hade de svårt att undgå sina förföljare, hvilka ofta sökte locka dem in på källare och kaféer. Och ve den som följde!

Komma flickorna ut på landsbygden äro de väl något bättre fredade, men de arbeta under känslan af att vara föremål för förakt och denna känsla tynger dem djupt. Danskorna själfva hålla sigallmänt för goda att arbeta som hvitbetsplockerskor, och innan svenskorna började användas var det endast de sämsta danska kvinnorna, som åtogo sig nämnda arbete. På samma gång som svenskorna öfvertagit arbetet hafva de ock fått öfvertaga det dåliga ryktet — med eller utan skäl. Ett ytterst lättsinnigt lif föres ock å en del af de danska gårdarna. Där finnes ingen uppsikt öfver folket i moraliskt afseende; kvinnorna hafva väl sina särskilda bostäder, men »vanorna äro sådana vid gårdarna, att komma karlarna inte in genom dörrarna, så krypa de in genom fönstren eller flickorna ut.» Det torde icke vara lätt för de unga kvinnorna att under sådana förhållanden bevara sig rena och ofördärfvade.

Jämför man dessa förhållanden med dem, under hvilka de främmande arbeterskorna lefva i Skåne, inser man lätt de fördelar arbetet där medför. Det måste vara ett starkt skydd för de oerfarna landtflickorna att vistas bland människor, som tala deras eget språk, som lyda under samma lagar som de själfva, att arbeta bland ortens egen befolkning och vara jämnställd med densamma samt att hafva söndagen fri från arbete, hvilket i allmänhet icke är förhållandet i Danmark, och att förstå och hafva tillgång till gudstjänsten.

Det anseende, de främmande arbeterskorna åtnjuta i Skåne, synes också i allmänhet vara godt; man skrifver, att de äro sparsamma, dugliga till arbete och i allmänhet anständiga. Emellertid synes det, som om verkningarna af utvandringen till Danmark visade sig äfven här. Man skrifver nämligen, att de smålandsflickor, som arbeta å hvitbetsåkrarna, voro hyggligare förr än nu, och att man anser att anledningen därtill är, att många bland dem under ett eller annat år förut varit i Danmark, hvarifrån de återkommit mer eller mindre »förvildade».

Men vistelsen å främmande ort, äfven inom fäderneslandets gränser, utan egentligt hem, med bostad i stora

kaserner, med saknad af det band, som anförvanters, vänners och lärares närhet utgör, medför i alla fall stora frestelser och faror. Det bör därför ligga i de skånska arbetsgifvarnes intresse, likasom det bör vara deras plikt, att med välvilja och omtanke ordna för sina arbeterskor. Det är ej nog, att dessa förtjäna penningar och kunna spara. Arbetsgifvarne hafva skyldighet att tänka äfven på arbeterskornas så väl hygieniska som moraliska väl. Uppkommer en opinion inom landet, att arbetet å hvitbetsodlingarna är fördärfligt för arbeterskorna, skulle sådant säkert blifva till skada för odlarne själfva.

Såvidt våra underrättelser gå, kan man emellertid spåraåtskilliga åtgärder i god riktning till arbeterskornas bästa. Det är att hoppas, att den nya industriens målsmän allt mera skola inse både sin plikt och sin fördel och därför göra hvad de kunna för att befordra ett godt förhållande bland sina arbeterskor. *** Härmed tror jag mig i hufvudsak ha redogjort för de mått och steg, som vidtagits för att häjda den för hela vårt nationella lif så ödesdigra utvandringen af svenskt tjänstefolk till utlandet, d. v. s. hvad som rör en sida däraf: den från Småland och våra sydliga provinser pågående utflyttningen af allmogeflickor till Danmark. Det har vidare varit mig en glädje att påvisa, hurusom tack vare energiska åtgärder från så väl svensk som dansk sida samt i följd af gynnsammare förhållanden i hemlandet, en märkbar minskning i denna emigration kunnat spåras.

Så glädjande detta än må vara, får man dock ej däraf draga den slutsatsen, att frågan härmed nått sin lösning, att myndigheter och människovännerna kunna slå sig till ro, trygga i den tanken, att allt blifvit gjort som kan och bör göras. Tvärtom. De erfarenheter, man genom ett närmare ingående i saken vunnit, gifva vid handen, att här om någonsin gäller det att ej hvila eller förtröttas.

Hittills har det vackra samarbete som pågått mellan prästerskap, myndigheter, korporationer och enskilda — ett samarbete hvari Fredrika-Bremer-Förbundet äfven haft glädjen taga del — visat sig medföra välsignelsebringande resultat. Att arbetet till fromma för de unga kvinnor af arbetsklassen, som af nöden drifvas att utvandra till främmande ort, vare sig inom eller utom fäderneslandet, härmed ej måtte afstanna, är en önskan hvari vi äro öfvertygade, att alla varma människovänner af hjärtat instämma.